

REJTETT ZUG.

(Regény.)

HÁDA JÁNOS tiszteletes úr azonban leplezetlen ujjongással kiáltott fel:

— Legény ez a talpán, hugocskám! Addig nem akarok meghalni, míg össze nem adlak benneteket... Mert haza fog jönni!

A tisztartó úr ránézett a tiszteletes úrra és míg a mama halk búval szótlanzkodott maga elé, folytatta a levelet.

«Egy kozákistálló állt a tábor közelében, szorosán a drótkerítés mellett. Addig kellett vezetnie az alagútnak! Nappalónként aludtunk a barakkunkban, alkonyattól-hajnalig azonban dolgoztunk s a kétségbeesés megsokszorozta erőnket. Ha hazáig segít egyszer a mindnyájunkat megtartó Isten, hajmeresztő részleteket mesélek neked erről az alagutkészítésről. Az érzékenykedésről rég leszoktam már, de annyit mondhatok, hogy hősköltemény volt az, amit mi csináltunk egy hónap alatt. A föld alatt!

Mert egy hónap alatt készen voltunk a százhatvan méter hosszúságú lyukkal. Oly keskenyre ástuk ki csak, hogy egy ember nagykeservesen tudott csak előrecsúszni benne.

Hogy mimódon csináltuk mégis?

Nem akarlak fárasztani, édes Zsuska s ezért elég lesz talán annyi, hogy több vagón földet cigarettahüvelyes dobozokban hordoztunk fel a mélyből. Ha visszagondolok akkori vakmerőségünkre, égnek áll a hajam valamennyi szála. De az 1917-ik esztendő március havának végére mégis készen lett az alagut...

Péterváron ekkorára fellángolt a Kerenszky-féle forradalom.

E forradalom első széllegyintésére megszöktem a krasznojarszki táborból. Egyesegyedül! Igaz, hogy az utolsó pillanatba mindenki készen lett a bagázsijával, amely állott rizskásából, konzervből, sóból, gyufából, iránytűből, térképből és távcsőből. Meg is indultunk valamennyien az alagutban: magam legelől. Négykézláb csúsztam előre, torkunkban dobogó szívvel, mert mindenfelől szorított a föld... Ehhez tudni kell, kedves Zsuska, hogy az alagut végén körülbelül harmadfél métert kellett magunkat fölfelé tornáznunk s hozzá még körülbelül húsz centiméternyi földlapot át kellett törnöm a fejemmel. Mert, ha előre tesszük szabaddá az alagut tulsó végét, a kozákistállóban könnyűszerrel rájöhettek volna szökési kísérletünkre.

Hát egy nyomással átszakítottam azt a földet s kibujtam az alagutból. Csakugyan, az istállóban találtam magamat, mely kívülről volt odaragasztva a tábor kerítéséhez.

Csodálatos szerencsém volt, mert élő lélek abban a pillanatban senki nem tartózkodott odabent.

De nem várhattam sokáig, társaimat viszont az a malőr érte, hogy az utánam következett pajtásom — máig földérintetlen okból — háttal bújtt bele az alagutba s így most, az alagut meredek szájánál, lábbal kalimpált fölfelé, miután odadagadt a feje. Húzni kezdtem a talpánál fogva, ámde eredménytelenül.

Tudtam, hogyha elcsípnek, büntetőtáborba hurcolnak el. Nem tehettem hát okosabbat, mivel úgysem segíthettem semmit, minthogy egyedül vágtam neki a világnak — az istállóajtón át. Később hallottam csak, hogy az alagutba szorult bajtársaimat másfél nap mulva vették észre csupán s úgy húzták ki őket — félig holt állapotban.

Én pedig mentem. Teljesen egyedül.

Őserdőkön keresztül próbáltam előnyomulni, Petropavlovszk irányába. Mentem már vagy hetven versztet... A Jeniszei folyó mentén s Szibériaszerte akkor már teljes dühével lángolt fel az első forradalom s rablások és vérengzések dúltak mindenütt a környéken. Magam pedig gázoltam a rengetegben az ölnyi magas havat, mely többször maga alá temetett, míg nem végül egy Kácsa nevű állomáson lyukadtam ki.

Szerencsém volt!

Az állomás közelében ugyanis, egy kozáktelepen, erdőmunkások közé sodródtam el, akik magyar hadifoglyok voltak egytől-egyig. Idegenektől észre nem véve a magyar fiúk közé álltam be s egyideig én is irtottam a szálfákat, hogy baltám csattogásától zengett az erdő, miközben azon győtrődtem, mimódon léphetnék meg alkalmas pillanatban s juthatnék el minél messzebb nyugat felé. Ez is elkövetkezett hamarosan. Mert két hét mulva összeálltam egy Toskov nevű 6-os honvéddel, aki származására szerb lett volna. Békevilágban pincér volt ez a Toskov, agyafurt alak s pompásan beszélt oroszul. Meg-egyeztünk, hogy mihelyt mód kínálkozik reá, odébbállunk innét s kilépünk napszállat felé, amerre kicsiny hazánknak kellett lenni valahol. S csakugyan, néhány napon belül a közeli faluból orosz útlevelet szerzett Toskov. És akkor nekivágtunk ketten, favágók módjára öltözve, baltával a kezünkben...»

Itt rövid szünetet tartott a tisztartó úr, amire Zsuska maga elé mészázott s annyit suttogott:

— Szegény András, miket nem kellett kiállania!

A tekintetes úr maga is nagy megilletődést érzett s nem volt megjegyzése a leánya sóhajára. Ahelyett a pohár után nyult, koccintásra biztatta Háda tiszteletes urat, Imre bácsit és a feleségét.

— Emeljünk poharat ama közeli napnak örömére, amikor együtt lehetünk majd ismét valamennyien, kiket a szeretet köteléke fűz egybe.

Ittak rá, csöndben.

És akkor megtörölvén a bajuszát Béry Bálint tisztartó úr, folytatta a levelet.

«Toszkovval lankadatlanul törtünk előre nyugat felé, mert majd megölt az utánatok való vágyakozás. Először gyalogszerrel próbáltunk tért nyerni, később vonatra szálltunk összezsugorgatott kevés pénzünkön és nem álltunk meg, csak Péterváron.

Az orosz fővárosban ekkor már felütötte fejét a Lenin vörös lázadása.

Mert kissé elhúzódtott keserves bujkálásunk s május eleje lett, amire sikerült elérnünk a zöld Néva partját. A bolsevisták, ezek a mindenre elszánt, vakmerő fickók ekkor még nem kerekedtek felül, ámde Pétervár utcáin és terein kelepelték már a géppuskák és a kézi-fegyverek, mialatt a főváros körül szinte megállás nélkül zúgtak az ágyúk.

Pétervárra érkeztem tehát, levelem-közben azonban megfeledkeztem valamiről. Ne ütődj meg rajta, drága Zsuska, ha mondanivalómban nem tartom meg szigorúan a sorrendet, de olyan zavart a fejem, hogy sokszor azon gondolkozom: épelméjű vagyok-e még egyáltalán?

Még Ufában esett meg velem, hogy belesodródtam egy forradalmi népgyűlésbe, ahol — akaratom ellenére — beszélni voltam kénytelen Oroszul meglehetősen dadogok, akkor azonban olyan lázítást vittem végbe, hogy a forradalmárok vállaikra emeltek s háromszor hordoztak körül a teremben. Ami viszont Toskov pincéért illeti, erről a gazemberről meg kell említenem, hogy mielőtt útítársamnak csapott volna föl, előbb megesketett s ráadásul írást kért tőlem. Ez eskü és kötelezvény szerint én, Turgonyi András tartalékos hadnagy, mihelyt rálépünk egyszer Magyarország földjére, nyomban lefizetek neki kétezer aranykoronát s azonfelül biztosítom a számára, hogy nem viszik ki többé a frontra.

Most pedig visszatérek oda, ahol, eltértem mondanivalóim fonalától.

Szentéptervárra ajánlósoraim voltak, az ottani Finn Diák-szövetséghez. Megbiztattak, hogy a diákok minden körülmények között át fognak segíteni a svéd határon.

Vad géppuskatűzben szálltunk le az egyik pétervári pályaudvaron s éjjeli tizenegy óra körül járhatott, hogy ott, ahol fölkerestük a finn diákok szövetségét. Óvatosan, igen óvatosan kellett nekilátnunk, nehogy gyanút keltsünk esetleg. De nem találtuk meg a finn diákokat. Elfáradva a kódorgásban, az egyik parkban leültünk egy lócára. Ekkor virradni kezdett már.

Újból csak vesztünkre ültünk le arra a padra.

Mert a távoli géppuskatűzön át vad riadalom közeledett felénk s amire észbekaptunk volna, már belesodródtunk valami húszezer tüntető munkás hullámvonalába. Ezek a munkások a gyárak és gyártelepi lakások felől özönlöttek elő s árasztották el az utcákat és tereket.

Hogy Kerenszky-féle, avagy a Lenin pártján álló munkástömegek voltak-e, nem tudtam még akkor. Arra emlékszem azonban, hogy néhány másodpercen belül a házak tetejéről csattogni kezdtek a kézifegyverek.

Örjögő pánik tört ki!

Abban a pillanatban eszembejutott szerencsére, hogy még Szibériában figyelmeztettek visszamaradt társaim: ha nagy bajba találnék jutni valahol, csak zsidóhoz vagy némethez forduljak, ők minden bizonnyal tovább segítenek majd nagy elhagyatottságomban. Ez jutott eszembe akkor, abban az eszeveszett kavarodásban s mindig a Toskov kezét szorítva sikerült kereket oldanunk valahogy. Félórán belül a Nevszki-Proszpekten álltunk már, egy német könyvkereskedő kirakata előtt, akihez ugyancsak ajánlósoraim voltak.

Hanem a hajnali órákban zárva volt még a bolt. Mellesleg pedig másodszor is utólért érthetetlen balvégzetünk: mert alig ácsorogtunk néhány pillanatig a lebocsátott redőnyű kirakat előtt, mikor a Nevszki-Proszpektre kezdett kiáradni a vadul tomboló lázadók tömege, de amire jobban körülnéztünk volna, már előtörtek a térre Kerenszky páncélautói s abban a szempillantásban vagy negyvenezer ember jaggatott föl és kezdett nekinyomulni a Néva egyik hídjának.

Minket is magával kapott a kétségbeesett áradat... Hogy mi volt ott akkor, könyörülő Isten!

Jajszó a levegőben, holtak és haldoklók mindenfelé, magam pedig minden erőmet összemarkolva szorongattam a Toskov pincér kezét, mert nélküle elvesztem volna. Hogy mi történt azután, nem igen tudom. Csak arra emlékszem már, hogy amire szabadabban mertem volna körülpillantani, a finn pályaudvaron találtam magamat s mellettem az átkozott Toskov lihegett a kimerültségtől.

Ha azonban minden részletre kitérnék, sohasem érnék a végére, édes Zsuska. Pórázra fogom ezért a beszámolómat s annyit csupán, hogy másnap Finnország földjén zakatoltak már alattam a vonat kerekei. Vyborg városa közeledett felénk s én éledező reménykedéssel hittem, hogy Vyborgon túl a haza vár.

Sajnos, nem úgy lett!

Nyolc kilométerre lehettünk csak Vyborgtól: az úgynevezett Ezer tó vidékén sietett velünk a vonat s mi még mindig favágóknak öltözve, vállunkon fejszével utaztunk tovább. Külsőnk feltűnést keltett, mert itt már csupa jókülsejű ember ült a kocsiban. Ezalatt belépett a kalauz mögötte egy vámőr: az útleveleket vizsgálták. Először Toskovhoz léptek s kérték az igazolványát. (Hogy el ne felejtsem: a szentpétervári finn pályaudvaron keményen felpofoztam Toskov barátomat, mivel rájöttem, hogy meg akart lépni tőlem. Hő vágya volt, hogy belép a bolsevista rendőrök közé.) A jegyszédő az igazolványt kérte tehát, amire Toskov megvallotta nyíltan, hogy ő osztrák-magyar hadifogoly s ugyanakkor felém szolt ma-

gyarul, aki szemközt ültem vele, de — elővigyázatból — a túlfelöli sarokban.

— Hadnagy úr, tessék jönni!

Abban a gondolatban ki akartam ugrani a száguldó vonatból, de sikerült visszarántania a kalauznak meg a közönségnek. Fogoly lettem hát megint s így értük el Viborgot, ahol félig agyonvertem az én Toskov barátomat. A viborgi határállomáson cári orosz tisztek, akik nem jó szemmel nézték a két forradalmat, ruhát és csizmát adtak, elláttak szappannal és borotvakészülékkel, mély sajnálatukra azonban nem engedhettek át a határon, mivel akkor már őket is szemmel tartották a Kerenszky-kormány titkosrendőrei.

Pétervárra kerültem ismét, ahol valami hat napig tartottak börtönben. A hatodik napon aztán, Toskovval együtt, megindítottak Moszkvának.

Moszkvába azonban én már nem érkeztem meg.

Mert egy Maszlovó nevű s villákból álló nyaralótelepnél, hajnali négy óra körül, kiugrottam a robogó vonatból. Egyedül álltam ott, a vasúti sínek mentén.

Zsuska, Zsuska, akkor is reád gondoltam! S abban a nagy egyedülvalóságomban azon töprengtem pár pillanatig: visszajutok-e még valamikor a Hallgató-molyvára s átkarolhatlak-e majd, mint szépséges hitvesemet, amikor már csak az enyém leszel . . . Az enyém!»

E szavaknál a tisztartó úr megakadt az olvasásban, mintha titkolt könnyei a torkára folytak volna le. Hallgatott s a többiek is hallgattak.

Csaknem ebéidő volt már.

VIII.

Megállt tehát az olvasásban Béry Bálint tisztartó úr s körül nézett.

— Folytassam-e, avagy ebédeljünk előbb?

— Folytasd, folytasd! — biztatta élénken Imre bácsi, a mama és Háda János tiszteletes úr Hardicsról, aki hozzátette még: — A kéne mégcsak!

Zsuska nem szólt semmit. Ült az asztalnál s az ablakon át kifelé nézett, beláthatatlan messzeségekbe. Mintha ötezer mérföldet repült volna át gondolatban s annyit, de annyit meggyötört eszével mintha egy menekülő magyar tiszt lábanyomát kereste volna a szibériai hóban.

De a többieknek sem volt kedvük szólni, mert a nevelt fiú elhagyatott kétségbeesése szívükig érintette mindnyájukat. Nem úgy a tekintetes úr! A tekintetes úr, miután pipára gyújtott újból — ellentétben előbbi nyomott hangulatával — büszkélkedve szólt:

— Ez csak legény a talpán! Fogadni mernék, hogy karácsony-estére itthon lesz! Most pedig folytatom: hátra van még egypár oldal!

S olvasott :

«Kiugrottam tehát a vonatból s egyesegyedül és gyalogszerrel megindultam visszafelé, Szentpétervárnak. Nyolc napig bujkáltam így a vasúti sínek mentében, éjjelenként pedig a szabad mezőkön próbáltam szunyókálni keveset s felriadtam minden lehelletnyi neszre : ha egy bokor megmozdult, ha valami vadmadár kiáltott fölöttem a magasban. Hihetetlen balvégzetem ezuttal is sarkamba kapaszkodott.

Mert közvetlenül Szentpétervár előtt megint elfogtak olyan orosz katonák, akik már a Lenin legényei voltak. A tizedik napon Moszkvába kísérték el, ahonnét öt napon belül kereket oldottam, persze . . .

A börtönből szöktem meg : most azonban nem egymagamban, hanem egy Verderber nevű osztrák ulánusfőhadnaggal, akivel a börtönben ismerkedtem meg.

Elmondom, minő előzmények után léptem meg ezuttal.

Mivel a szűk és piszkos közös cellából sehogysem akartak napvilágra eresztetni, örvöngő jeleneteket rendeztem. Akkoriban rokkantcserevonatok kezdtek már megindulni hazafelé s nem bántam, ha az életembe kerül is, de mindenáron föl akartam kapaszkodni egy ilyen vonatra. Mondom : örültnek tetettem magamat, összetörtem a börtön ablakait, hogy vér csorgott a két öklömből. Valósággal dühöngő bolond lettem. A börtönfelügyelőség erre leküldött hozzám egy Bermann nevű magyar medikust, hogy vizsgáljon meg. A medikus, mihelyt észrevett, lelkesen kiáltott egyet :

— Szervusz, András !

— Szervusz, testvér ! — válaszoltam én is, de utána hozzátettem halkan : — Kérek, szabadíts ki ebből a nyomorúságból, mert igazán meg talállok bolondulni . . .

Iszonyú véletlen volt, hogy Bermann medikus szintén az ezredemhez tartozott. De minek nyujtsam, drága Zsuska?! Mint ideg-sokkos a hadifogolytáborba kerültem föl s miután megállapítottam, hogy a tábor a moszkvai körvasút belső oldalára esik, még azon az éjszakán átmásztam a kerítésen s kiléptem kissé. Verderber ulánus-hadnagy mindenütt a nyomomban.

De csaknem megjártam eleinte !

Tudniillik, a vasút mentében vágtam neki a menekülésnek, ámde hiába mentem másfélórája már, nem tudtam elszakadni a fényben tündöklő Moszkvától. Csak kerengtem körülötte, mint a birka. Mivel körvasútról volt szó, nem teketóriáztam sokat, hanem oldaltvágtam, keresztbe a pályatesten. Olyan széles volt a vasúti töltés, hogy valami hatvan vonat alatt kellett átbújnom, amire végül kiértem a tulsó oldalon.

Egyenesen a régi muszka fővárosnak csaptunk le. Tudtam, hogy ott leszünk biztonságban csak, legalább egyelőre. Nem fedezhettek fel hamarosan, mert orosz öltözetben voltunk mind a ketten.

Dehát másként lett !

Moszkvában először egy zsidó népkonyhát kerestünk fel, mert bajtársaink e népkonyha címét adták meg nekünk a táborban. Itt utasításokkal láttak el benünket s ez utasítások alapján másnap elindultunk Moszkva utcáin, hogy tovább verekedjük magunkat nyugat felé. Verderber mindenütt szorosán az oldalamon.

Szörnyű volt, micsoda balszerencse szegődött mellém ezuttal is !

Negyedórán belül egy tüntető tömeg sodort magával mindkettőnket. Lázadó leninisták voltak, akik ellen egy utcakeresztezésnél attakramentek a Kerenszkyék lovaskatonái. Negyedórán belül a kezükben voltunk s miután agybafebe verték a jobbkinézésű embereket, mi is megkaptuk a magunkét alaposan. Kancsukával csapdosták a fejemet, hogy arcomon lefolyt a vér, de méginkább ellátták a baját Verderbernek, aki megvallotta erre, hogy szökött osztrák-magyar hadifoglyok vagyunk.

Estére újból a moszkvai táborba vittek vissza, ahonnét alig huszonnégy órával előbb szöktünk meg, áthajítva magunkat a kerítésen.

Hanem jómagam nem sokáig maradtam ott !

Mert, amikor alaposabb kihallgatásnak vetettek alá a moszkvai fogolytáborban, nagyot néztek. Akkor már annyi szökéssel próbálkoztam meg, hogy szeri-számukat sem tudtam, megtudtam ellenben Oroszországot s mindenfelé köröznek. Nincs olyan fogolytábor, melynek kapujára ne lenne kifüggesztve az arcképem, hogy az örök felismerjenek nyomban. Miután a moszkvai táborban tisztázódott eddigi szerepem s megtudták, ki vagyok voltaképpen, annyira megbecsültek, hogy erős fedezettel az usztyszisizolszki fogolytáborba szállítottak. Az archangelszki kormányzóságban található ez az Usztyszisizolszk, elhagyatott hely, duló hóviharokkal. Csupa elszánt és marcona szökevénytiszt itt valamennyi lakó, akik között egymagam vagyok magyar. De viszont én vagyok valamennyi tiszt között a legveszettebb hírű : minden mozdulatomra vigyáznak.

Zsuska ! Édes Zsuska !

Most, amikor ezt a leveletem írom neked, 1917 július havának lelegeje van. Nem első levelem ez : a jó Isten a megmondhatója csak, kezembe kerültek-e azok a levelek? Választ nem várok tőled : hiába is írnl. Mert nincs állandó tartózkodási helyem. Mihelyt megmelegsik talpam alatt a föld, odébbállok s tudom előre, hogy ebben a büntetőtáborban sem maradok sokáig. Mert olyan betegítő az utánatok való vágyakozásom, hogy nemegyszer szeretnék följjagatni, ha nem szégyelném magamat sajátmagamtól. Legyen bármint is, odahaza leszek rövidesen. Inkább előbb, mint utóbb !

Semmit-semmit nem tudok rólatok... Csókolom Imre bácsit, csókolom apát, csókolom mamát, köszöntöm az egész molyva népét,

elsősorban Dzsmurák András bácsit, téged pedig, Galambom, aggódó szeretettel s ezerszer karol át gondolatban :
András.

U. i. Gondolsz-e még reám?)

Itt vége volt a levélnek.

Béry Bálint tisztartó úr fölnézett az írásból s körülpillantott a társaság tagjain, akik hallgattak mélyen. Hiába is takargatták volna, mindnyájan meg voltak rendülve, mert szívensujtotta őket a Turgonyi András riasztó sorsa. Lehorgasztották hát a fejüket... Le kellett volna ülni az ebédhez, de ők öten nem mozdultak sokáig. Zsuska tért magához elsőnek... Összekulcsolta a kezét s maga elé suttogott :

— Én tudom, hogy hazahozza az Isten...

A szomorú hangocskára föleszmélt a tekintetes úr is. Hogy elüsse a dolog élet, annyit mondott, kissé kényszeredett kedvvel :

— Fogadást ajánlok fel akárkinek, hogy az idei Szent Estére itthon lesz András !

— Én viszont — szólt közbe Háda János tiszteletes úr — a legközelebb tartandó közönséges istentisztelet alkalmával könyörgést intézek az Úrhoz a szibériai magyar rabok sorsának jobbrafordulásáért.

Közösben ebédeltek öten. De valahogy úgy intézték a szót, hogy mindenről esett szó csak éppen a szibériai hadifoglyok esendő sorsát kerülték valamennyien.

Ebéd után elpoharazgattak keveset, de akkor felállt a tiszteletes úr.

— Nekem indulnom kell immár, Bálint pajtás, mert úgy jöttem el Hardicsáról, hogy be sem jelentettem a familiának. Otthon sűrű aggodalmak között lehet miattam a hitvesem...

Az utolsó pillanatban eléje állt Zsuska s mosolyogni szeretett volna.

— Én pedig nagyon-nagyon köszönöm János bátyámnak, hogy személyesen hozta ki a leveletem. Istenem, úgy szeret mindenki, amire pedig semmivel sem szolgáltam reá !

Háda János lelkipásztor igazított valamit gyászszínű magyar ruháján, ádámsutkája pedig ugyanakkor fölsiklott az álla alá, ami a meghatottság jele volt nála.

— Kislányom, te mindenki szeretetére érdemes vagy, vőlegényedért való szenvedéseidnek miatta. De emlékezz a szavamra : Háda János, hardicsai református lelkész nem távozik el mindaddig e Siralmak völgyéből, míg Isten és oltár előtt össze nem adta Béry Zsuskát Turgonyi Andrással. Zempléntől-Ugocsáig ez lesz a legszebb menyegző ! S azzal távozott is, hogy meg se álljon a hardicsai parókiáig.

Elmúlt aztán egy hét.

Hidegedő október eleje volt odakint. Zsuska e napon megállt szünetre a tornácon, nagykendőjét összébvonta keveset a formás

vállán s elnézett a táj fölött. A távoli hegyláncot, mely annyit kélelt feléjük a nyáron, nem láthatta többé, mert messzi ködoszlopok takarták el a szemhatárt s úgy tetszett Zsuskának, hogy ezek a ködök egyre közelebb nyomulnak a Hallgató-molyvához. Ha aztán elfedik előlük egyszer Hardicsa községet is, váratlanul beáll a havazás és akkor a tisztartói-lak népe el van vágva a világtól, úgyszólván mindaddig, míg csak vissza nem térnek a gólyák.

Összedidergett Béry Zsuszka s megfordult, hogy visszamegy a házba, amikor Dzsmurák cipészt pillantotta meg, amint a gazdasági-udvaron haladt keresztbe. Csaknem roskadozott a bútól.

Utána kiáltott :

— Dzsmurák bácsi ! Dzsmurák bácsi ! Gyűjjék csak ide, ujságot mondók !

Dzsmurák András a tisztartói-lak felé indult. És amint közeledett volna, megfigyelte a leány, hogy az aviatika legelső hősei közül való csizmadia még inkább összetöppedt az utóbbi hetek alatt. Keskeny arca összement, csak a cickányorra nyúlt ki belőle komikus-hegyesen. Fején egy csupakosz posztókalap, de körbenyírt karimával. A merészfantáziájú cipész megállt a leány előtt, a tornác korlátja alatt.

— Tessék parancsolni, kisasszonyka !

Béry Zsuszka így szólt ekkor azon a szívbemarkoló hangján, hogy beléremegett, aki hallotta egyszer.

— Dzsmurák bácsi, múlt héten írt a vőlegényem . . .

— Kicsoda? — pattant egyet a vékony és kicsi cipész. — Az András úrfi? S ugyan mit írt, kisasszonyka? Csak nem gyön talán hazafele Szibériából?

— Nem jön még — válaszolt szomorúan a leány. — De hazajön majd, Dzsmurák bácsi . . .

Dzsmurák András nyelt egyet.

— Eziránt nincs is kételkedés, kisasszonyka.

Zsuszka elmondta futólag a levél tartalmát, amitől bú nehezült a cipész lelkületére. Amikor aztán köténykéje zsebéből előhúzta a vastag és össze-visszagyúrt levelet s felolvasta neki a végső sorokat, amelyben Turgonyi András megkülönböztetett üdvözetét küldte a mesternek, Dzsmurák András sűrűn kezdett pillogni. Alig tudta kidagogni :

— András úrfi mindig megbecsülte . . . a képességeimet . . .

Zsuszka biccentett a mester felé s bement, ezzel szemben Dzsmurák András csak pillogott-pillogott tovább, mígnem megnedvesült a szempillája. Annyira a szívére ment, hogy András úrfi nem feledkezett meg róla szenvedései között sem. És most visszaemlékezett újból : az úrfi megígérte neki egyszer, hogy alkalomadtán repülőgépen száguld el majd a Hallgató-molyvára, ott leszáll, maga mellé ülteti őt (Dzsmurák András), ismét felröppen vele s megsétáltatja kicsit a levegőben.

Ha pedig megígérte egyszer az úrfi, szavát valóra is váltja minden bizonnyal.

Zsuska akkorára rég visszament a házba, mert föltett szándéka volt, hogy nyomban válaszolni fog a vőlegényének. Az ebédlőben fűtöttek már, ezuttal először s édesanyja meg Imre bácsi üldögélt odabent. Imre bácsi — rendes napifoglalkozása szerint — ujságot olvasott, a mama valami fehérneműn igazítgatott. Mégis Imre bácsi volt az, aki elsőnek vette észre, hogy Zsuska tollat, tintát és papirost hoz be a leányszobából, letelepszik az ebédlőasztal mellé s az enyhe melegben nekikészülődik az írásnak.

— Kinek akarsz írni, te? — kérdezte kíváncsian Imre bácsi.

Zsuska komoly hangon felelt :

— Andrásnak. A boríték hátsó lapján ott van a teljes címe . . .

Imre bácsi elnézően mosolygott.

— Nagy gyerek vagy te, kishugom . . . Hol lehet azóta András? Július eleje óta öttör is megugorhatott s most Kiev táján bujkálhat valahol, hogy minél előbb elérje a magyar határt . . .

— Én is azt mondom, leányom — szólt közbe csendes hangon és szomorúan az édesanyja. — Biztos, hogy ellenségei kezébe kerül a leveled s talán csak ártánál vele szegénynek.

Ámde Béry Zsuska a magáét hajtogatta egyre. Valószínű volt, hogy a levélírással csak elnehezült kedélyén akart enyhíteni valamit.

— Anyuskám, sohasem venném a lelkemre, hogy abban a büntetőtáborban várja esetleg a válaszomat. Nem, anyuskám, muszáj írnom szegénynek

Azok ketten nem szóltak reá semmit : úgyis hiábavaló lett volna minden. Zsuska pedig kisímitván maga előtt a levélpapírt, egy feltörő sóhajjal belefogott :

Drága Andráska !

Feledhetetlen Vőlegényem !

Nem tudom, hol kezdjem, mert nyolc keserves hónap óta ma érkezett meg első leveled, amely valósággal szétverte a ház eddigi síri csendjét, én magam pedig sírni kezdtem . . . Tudom, mit hagytál meg nekem, amikor utoljára búcsúztunk el egymástól : hiszen vigyázok én magamra, de azért késő estéken, amikor visszavonultam már szobámba és senki nem hall, nem lát, leborulok a párnámra és sírdogálni kezdek csendesen. Máskor meg kitárom a két karomat abba az irányba, amerre Oroszországnak kell lennie s képzeletben százszor megölellek. Mert szerelmesen és hűséggel várlak vissza . . . De meddig kell várni még, Istenem?»

Tudósította mindenről. Leírta előtte a molyva életét nyolc nehéz hónap óta, azt sem felejtve ki, hogy a molyva meg kétszáz holdnyi föld most már a sajátjuk, mert a gróf apának engedte át, úgyszólván harmad áron. Tudósította továbbá, hogy a Hallgató-molyva körül

nagy a csönd és ha nem jönne naponként az ujság, nem is sejténék, mi hír odakint a világban? Ámde hallják azért félfüllel, hogy a katonák lankadni kezdenek már a harctereken, hisz a negyedik esztendőbe nyúlik bele ez a borzasztó háború. Apa mind lehangoltabb lesz s valami soha nem álmódott szerencsétlenségtől félti Magyarországot. Előttük takargatja ugyan titkos búját, valahányszor azonban azt hiszi, hogy senki nem hallja, sűrűn szokott dörmögni magamagában.

Az asztali talpaslámpát is rég meggyújtották, amire befejező soraihoz ért volna Béry Zsuska.

«Andráska, Andráska, gondolj reám mindig és nagyon vigyázz magadra! Mert ha valami bajod találna lenni, én elemésztetem magamat... Csókolunk, csókolunk mindnyájan, a cselédség százszor köszöntet, én pedig szerelmes hűséggel ölellek át... milliószor. Kis menyasszonyod :
Zsuska.

U. i. Hogy el ne felejtsem : valami három héttel előbb egy poros vándor érkezett hozzánk s elmondta, hogy Lopotnyik Antal bácsit, mivel megint pörei voltak, detektívek kísérték be a fogházba vagy hova is. Mind sajnáltuk szegényt, mert Lopotnyik bácsi az igazság bajnoka. Ő legalább is így mondta magáról... Csók!»

Az utóirat sorai betűszerint megfeleltek a valóságnak.

Történt ugyanis, hogy valami három héttel előbb egy gyalogvándor érkezett a Hallgató-molyvára. Szeptember közepének búcsúzkodó verőfénye ömlött el az Ondava környékén s a váratlanul beporoszkált vándorutasnak még a bozontos haja is fehér volt az országotak porától. Állásnélküli versírónak és riporternek állította magát, azóta a nevét is elfelejtették a molyván. Mikor a tisztartó úr elé került volna, bemutatkozott s előadta hevenyében, hogy komisz bajba került Lopotnyik bácsi, akivel ő egy lapnál dolgozott legutóbb Eger városában. Lopotnyik Antal, mint a lap főmunkatársa, olyan dülást vitt végbe az érseki város addigi csöndjében s annyi köztisztületben álló embert sértegetett össze nyughatatlan tollával, hogy rövid néhány hónapon belül a sajtópörök özöne szakadt a nyakára. Amikor szörnyűhangú cikkeiért felelni kellett volna, letette főmunkatársi tisztét s búcsúzás nélkül hátatfordított Dobó városának. Ámde az utánazúdított detektívek lefülelték Gyöngyösön, ahol ujságalapítási tervekkel foglalkozott éppen s fényes nappal és gyalogszerrel kísérték be, végig az egri utcákon. Ebben a szánandó pillanatában Lopotnyik főmunkatárs megpillantotta a gyalogjárón az ő fiatal riporterbarátját s oda kiáltott neki :

— Költő-testvér, indulj el tüstént Zemplén vármegye felé s Hardicsa község határában keresd fel ott a Hallgató-molyván lakó Béry-familiát s vigyél hírt neki ebsorsomról! Érdekelni fogja őket!

A költő és riporter abban a gondolatban útnak kerekedett és pedig a saját két talpán, mivel történetesen végleg el talált fogyni az apró-

pénze s kilenc napig gyalogolt és vergődött a legrémítőbb nélkülözések között, míg el tudta érni a Hallgató-molyvát.

De elérte mégis!

Imre bácsi, mikor értesült vén pajtása nyomorult végéről, így kiáltott fel:

— Lopotnyik, Lopotnyik, ahogy én látom, sohasem fogsz te már megjavulni!

A költőt és riportert maguknál tartották persze, valami álló hétig. Legalább jóllakott egypárszor: Amikor kászálódni kezdett volna végül, a tekintetes úr csináltatott neki egy pár egész cipőt (Dzsmurák Andrásnál, erős bagariából), s hosszú hálálkodás után kivitette a tőketerebesi állomásra, miután előbb, diszkréten, némi útiköltséget csusztatott a markába.

Hanem ez is régebben volt már.

Multak a napok, multak a hetek s tetemes ideje benne voltak az őszben. Azok a régi cselédek, kik az adásvételi szerződés következtében a gróf szolgálatába mentek át, még Szent Mihály-napja körül elbúcsúztak nehezen a tekintetes úrtól... Azóta még nagyobb csönd állt be a Hallgató-molyván.

Folytak az őszi munkák s derések lettek a mezők. A tisztartói-lakban maradt minden a régiben, csak Zsuska változott meg szemlátomást. Mert nagy leánnyá kezdett felnyúlni s kedves formái kiütköztek már a ruhája alatt. Tizenhetedik esztendejébe lépett ezen az őszön.

Derések voltak a mezők s ebben az időtájban azt a szokást vette föl Béry Zsuska, hogy el-elsétálgatott az Ondava széles és nyilegyenes gátján, ahonnét magasabb volt a kilátás.

Sohasem engedték magában: minden útjára elkísérte valaki. Mert bizonytalan, nagyon bizonytalan lett ekkorára a világ.

Szökött katonákkal voltak tele a sűrű erdők s az ujságok nyíltan tudósítottak róla, hogy a horvátországi ősrენgetegeket teljesen elárasztották a frontok lógós katonái, a Zöld Káder nevet vették föl, számuk lehetett már egész hadosztály és senki nem volt többé biztonságban tőlük. Ezért volt, hogy Zsuskával minden sétájára velement a kísérőnője is. Különben alig négyszáz lépésre volt a folyó gátja és ha valami baj fenyegette volna a kisasszonyt, a cselédek nyomban segítségére rohantak volna ki a molyváról.

Délutánonként ott járkálgatott Béry Zsuska az Ondava gátján, mintha méginkább a magányosság felé menekült volna. És míg kísérője, legtöbbször valamelyik cselédleány, lábujjhegyen jöddögélt mögötte, annyi mindent összegondolt magában, hogy kétségbeesésében a nagy északi hegyek felé tárta a két karját, mialatt könnyei hulldogáltak kedves arcáról.

— Andráska!... Andráska!

A cselédleány ijedten sietett hozzá ilyen alkalmakkor s megérintette a karját.

— Valami baja van tán a kisasszonykának?

— Csak el találtam gondolkozni a régi dolgokon, lelkem — válaszolt magához térve a kisasszony s lebecsátotta szép fejét...
A régi dolgok... Mindig a régi dolgok!

Lábánál ott mendegélt tündözve az Ondava. Sekély volt a vize s ez a víz felborzolódott minden kicsiny levegőmozdulásra. Itt csapkodták a vizet Andráskával ketten, olyan kicsinyke korukban, amikor még meztelenre vetkezhettek egymás előtt... Nyári délutánokon a gát tetején üldögéltek később, ha nagyszünidőre érkeztek haza: ő a leányiskolából, András a felsőgimnáziumból. Az utolsó nyáron már Selmechányáról. Annyit, de annyit kötődött vele a neveltátyja, de ő sem maradt adósa soha. Ha aztán eleget évődtek már egymással, összenéztek mosolyogva s olyan szemmel, hogy Zsuszka bizonyos volt felőle: csak Andrásnak lehet valamikor a felesége, senki másnak. S ezen a gáton jött hazafelé utoljára a sorozásról Turgonyi András, mint a cs. és kir. 65-ik gyalogezred egyévi önkéntese.

De mikor volt az, Istenem!

Régesrégen hadifogoly azóta a daliás hadnagy s rémült vakmerőségének híre szétvert az európai és szibériai orosz rabtáborokban... Megint semmi hír róla hetek, jaj, micsoda hetek óta... Talán az usztysziszolszki büntetőtelepen sínylődik egyre még; talán hazafelé szökdösik éppen s valahol Kazán határában tekint el búsan a lemerült nap véres útja felé: arra kell lennie Magyarországnak valamerre; talán nem is él már... Hiszen ebben az időben szinte mindennap arról irtak az újságok, hogy Péterváron és Moszkvában az Antikrisztus már az úr s a vörösök kegyetlen gyalogságának s szörnő lovasainak pusztá híre elborzasztott minden jó lelket...

Ott állt Béry Zsuszka az Ondava gátján s eltekintett maga körül... A messze hegyek nem látszottak többé, mert ködfalak takarták el őket az őszi határban. Mindössze Vinkócz falu sűrvedezett bele egyre inkább az alkonyatba túlfelől, egy hosszan kinyuló halomháton... Jött-jött a novemberi este és amint másodszor is elnézett volna maga körül s az Ondava cibereszínű vizén kívül mást nem látott a tájból, annyira elhagyottnak érezte magát, hogy csaknem felkiáltott... Eszébe jutott, hogy édesanyja többször gyengélkedik, meghal egyszer Imre bácsi, meghal az édesapja is és a vőlegény még mindig nem érkezik vissza... Mi lesz akkor vele?

S szörnő árvaságában északra tárta ki a két gyenge karját.

— Andráska, gyere már!

Arra riadt össze, hogy a kis cselédleány érinti meg a karjánál.

— Kisasszonyka, későn van...

Elővette erre a csipkés zsebkendőjét, megtörölte a szemét s visszafelé indult meg, a Hallgató-molyvának.

Hanem ezek a sétái is elmaradtak rövidesen.

Mert már november végén mély hó szakadt le a Tót-Lapályra s kegyetlen szelek dudáltak a Barkó-szoros felől. Minden külső munka megállt, a molyva népe a kuckó körül melengette tagjait s élő lélek csak elvéteve mutatkozott a gazdasági udvarban. Dzsmurák András is visszahúzódott végleg s napok óta alig látta valaki. Mintha magára húzván a dunnát, egészen a füléig, nagy álomba merült volna.

Csönd volt, nagy csönd volt a Hallgató-molyva. Máskor a szelek tomboltak csak.

Igy érkezett el a Szent Este.

A tisztartói-lak nagy ebédlőtermében felcsillantak ismét a karácsonyfa gyertyácskái, melyeket az egyszerű emberek álltak körül. És felhangzott az ének :

*Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok . . . pásztorok . . .*

De kevesebb volt már a hang, mint egy esztendővel előbb, miután a cselédség nagyobb része a grófhöz költözött át, a délebbre fekvő Omlás-pusztára. Hanem akik visszamaradtak, egytől-egyig mélységes áhitattal fújták a betlehemi éneket, mert hittek-hittek a kis Jézus eljövételében . . . És mialatt éneket zengtek, nagy részvétellel fonták körül a tekintetes kisasszonyt, aki szemben állt velük a karácsonyfa alatt s ezen a szelíd estén, amikor mindenki összesimul azzal, akit egyedül szeret a világon, hirtelen mintha felfénylettek volna a szemei. S az egyszerű embereket nagy szájalom fogta el a szép kisasszony iránt, mert észrevették, hogy könnyezni kezd. Abban a pillanatban tudták valamennyien, hogy a leány gondolatban most is egy szegény magyar fogolyhadnagy nyomait követi, aki térdig hóban próbál magának utat törni a világ tulsó feléről . . . Nyugatnak! Nyugatnak!

Akkor megszólalt remegő hangján a kisasszony :

— Jóemberek, senkiről sem feledkeztünk meg a mai estén !

A szétosztásban segített neki a mama is, ez a szótlan és szomorú asszony, mialatt Imre bácsi és a tisztartó úr oldalt álldogált s szemlátomást meghatotta őket az apróságok öröme. Mindenki megkapta a maga ajándékát, Dzsmurák András is, akinek makrapipát hozott a Jézuska, nemzetiszínű bojtjal a szarán. Valóban a legjobbkor jött a pipa, miután a hazafias alapon álló molyvai cipésznek valami kéthéttel előbb eltörött a pipája s emiatt panaszkodott is Zsuszka kisasszonynak. És most tessék ! Dzsmurák mester ott helyben kipróbálta, hogy jól szelel-e s meglegegedetten jegyezte meg :

— Remek szívása van . . .

Majd Zsuskához lépett, mély alázattal.

— Köszönöm igen szépen a tekintetes kisasszonykának, hogy gondolni teccett rám . . .

S mielőtt észrevehette és megakadályozhatta volna Béry Zsuska, az érzékenykedő cipész hirtelen lehajolt és kezét csókolt neki.

Egy óráig maradhattak együtt. Mikor aztán eltávoztak volna a cselédek, Zsuska elnézett maga körül a szobában és mert sehol nem találta azt, aki őreá is gondolt volna ezen az estén, leborult az asztalra és sírni kezdett csöndesen.

Imre bácsi, a mama és a tekintetes úr körülállták s a haját simogatták.

— No-no, kislányunk . . . Majd másképp lesz mához esztendőre.

Zajtalanul vonult el fölöttük a nagy ünnep. Másnap délelőtt Hardicsára kocsiztak át mind a négyen, hogy meghallgassák a templomban Háda tiszteletes urat. S a tiszteletes úr ki is tett magáért ezuttal! Mert az esztendő egyéb vasárnapjain a falusi és környékbeli intelligencia, ha szótlan szemrehányással illetve is a tiszteletes urat, amiért soha sem mondja el könyv nélkül az egyházi szónoklatot, hanem ahelyett egy maga elé kiterített könyvből lesett és puskázott ügyesen, a karácsony első napjának délelőttjén külön ez alkalomra szerzett eredeti prédikációval fejtegette (sok tanulástól kisérvé) a szeretet tartalmát és mibenlétét . . .

Igy volt ezúttal is. És a tiszteletes úr, akinek palástja alatt magyar ruha és magyar szív vonult meg, mindig e délelőttön nagy szónoki sikert könyvelhetett el magáénak.

Igy érték el az esztendő utolsó napjához.

A Szilveszter-estén némi élénkséget jelentett a tekintetes úrék számára, hogy Háda János lelkész úr is átjött a Hallgató-molyvára, a feleségével együtt. Volt ott hangulat aztán! Elbeszélgettek, hogy volt, mint lesz, koccintgattak néha s kártyáztak. És pedig durákat, miután a tiszteletes úr minden egyéb játékot a Sátán mahinációjának tartott.

Igy érték el az 1918-ik esztendőnek első percét. Abban a pillanatban föemelkedett Hardicsa lelkipásztora s intvén szemével a többieknek is, mind fölálltak. És kiengedvén baritonját, belefogtak a Himnuszba. (A pataki kollégium diákkórusában a basszus I. protokántora volt annak idején.) Szállt-szállt az imádság s mindannyian megindult lélekkel vitték a tiszteletes úr után, ki dörmögő mélyen, ki csengő tisztán:

*Balsors akit régen tép,
Hozz rá vig esztendőt!*

Utána a Miatyánkot mondta el Háda János prédikátorutód, akkor odalépett Zsuska elé s megfogta mind a két kezét.

— Hittel hiszem, kedves hugocskám, hogy az új esztendőnek folyamán én foglak összeadni addig hazatérendő vőlegényeddel, Turgyoni Andrással!

— Köszönöm, köszönöm, hogy olyan jók hozzám valamenynyien — válaszolt csöndes hangon Béry Zsuska.

Ez is elmúlt.

És elmúlt még három hét, amikor újabb hír érkezett Turgonyi Andrásról.

Béry Zsuska napjai úgy teltek el ebben az időtájban, hogy csak a vőlegénye emlékének élt. Reggelenként (ámbár fölösleges volt) maga hozta rendbe az András gazdátlan szobáját, minden egyes tárgy előtt hosszan eltűnődözve. Belelapozgatott a könyveibe, újratisztogatta a cigarettatárcáit s kiporolta visszamaradt ruháit. Úgy érezte, olyankor Andrással van együtt néhány meghitt pillanatig . . . Estefelé, ha megpihent keveset, az András szobájába húzódott meg, leült a meleg kályha mellé, előhúzta vőlegénye valamelyik könyvét s olvasgatni kezdett belőle. Ha erre is ráunt volna, elmerengett maga elé . . . Később felállt s két karját vágyakozva tárta ki az elérhetetlen messzeségnek, miközben felsuttogott :

— A tied vagyok . . . Andráska . . .

S ekkor történt, hogy újabb hír jött Turgonyi Andrásról, amely hosszú hetekre kavarta föl ismét a Hallgató-molyva nyugalmát.

Január végébe hágott az idő, amikor kocsira ült a tekintetes úr azzal, hogy jókor délután idehaza lesz megint. Kazsuba akart benézni, ahol valami lebonyolítani való üzlete támadt az egyik zsidóval. El is intézte a dolgot, megebédelt egyik birtokos barátjánál, aki mindenáron magánál akarta marasztalni s alig ebéd után jókedvűen indult meg visszafelé. Elhagyta már maga mögött Hardicsát, amikor úgy tetszett neki, hogy úrihintó halad mögötte s éri el őt mindközélebbre. Hátránézett kissé jobban s meglepteve látta ekkor, hogy volt urának, a tavarnai grófnak hintaja igyekszik vele egyirányba. De akkor lett csak igazi a meglepetése, amikor — bundákba gyömöszölve — magát Tavarna urát pillantotta meg a hátulsó ülésben. Azt tudta, hogy a gróf az idei télen nem ment föl Pestre, hanem — tekintettel a búrafordult időkre — idehaza maradt s nem is mozdult ki tavarnai kastélyából . . . Megfoghatatlan maradt előtte, hová indulhatott el az ősz főúr? Csak nem hozzá?

Megállította a kocsiját.

A gróf is észrevehette volt hűségese emberét, mert már messziről integetett feléje :

— No, hogy vagyunk, hogy vagyunk, öreg barátom?

A hintó aközben egyvonalba ért a kocsival, a tekintetes úr megállt és leszállt, odalépett a hintóhoz s levette sapkáját volt gazdája előtt :

— Megvagyunk csöndben, méltóságos uram, csak emészt a bú amiatt a szegény fiú miatt. Hát méltóságos uramnak hová méltóztatott elindulni ebben a havas világban?

— Magukhoz, öreg barátom. No, telepedjen föl csak mellém !

A tisztartó úr a grófhhoz ült, úgy, amint volt, saját fogatja pedig követte őket. Tavarna ura folytatta :

— Magukhoz indultam el, öreg barátom, hogy körülnézzek keveset az új gazdaságban. Az igaz indíték azonban egészen más. A tegnapi nap folyamán ugyanis tüzetes értesítést kaptam a Svéd Vörös-kereszt-től Turgonyi András barátunk sorsát illetőleg s ezt a hírt személyesen óhajtottam közölni a Béry kisasszonnyal, hadd legyen egy kis öröme... Mi is a keresztneve?

— Zsuska, méltóságos uram.

A gróf tovább beszélt :

— A Svéd Vörös-kereszt tudniillik addig vitte a nyomozást, míg nem megállapította, hogy Turgonyi András jelenleg is szökésben van, ami ennyit jelent, ugyebár, hogy hazafelé tart... Remélem, ez a híradás meg fogja örvendeztetni a leányát...

— Mindenesetre, méltóságos uram — felelt hálás szívvel a tisztartó úr. — S nagyon-nagyon köszönjük méltóságos uramnak egyszerű házuk iránt érzett jóindulatát.

Elhallgattak.

Szomorú és elhagyott volt a hóval takart táj, akár a temető. Elvértve egy-egy varnyú röppent föl mély szárnycsapással s károgva lendült tovább az Omlás-pusztá irányának. Hó alatt roskadozó füzesek jelezték az Ondava folyását s még azon is túlról, egy hosszan elnyuló, lapos dombhátról idáignézett a két vinkóci templomtorony.

Igy érték el a Hallgató-molyvát... Volt ott felfordulás!

Mikor a tavarnai gróf benyitott volna az ebédlőbe, Imre bácsi éppen a hintaszékben üldögélt s az ujságba temetkezett, de ahogy megpillantotta volna a hatalmas urat és megismerte, olyat pattant, mintha tüvel szúrták volna meg alulról:

— Bocsánatot kérek... méltóságos uram... de ép a napi-események közt próbáltam... eligazodni...

Dadogott, hebeget.

— Helyes, nagyon helyes — mosolygott a gróf és kezet fogott Imre bácsival.

Aztán a mama sietett elő, hogy üdvözölje a méltóságos urat. Utoljára Zsuska libbent be és észrevétlenül meghajtotta magát keveset:

— Isten hozta nálunk méltóságodat!

— Köszönöm, kislány, köszönöm — s megsimogatta a haját. — Egy kis örömhírt hoztam magának...

Béry Zsuskának elakadt a lélegzete...

Letelepedtek az asztal köré, a grófit széles karosszékebe ültették. A nagy úr hatalmas borítékot vett elő ekkor kabátja belső zsebéből, levelet húzott ki a borítékból s széttekintve az egybegyülteken, így intézte hozzájuk a szót:

— A főlösleges bevezetést elhagyom s egyenesen az érdemi részre térek át...